

Василь УХАЧ,*orcid.org/0000-0002-2016-5335**кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету (Україна, Тернопіль) v.ukhach@ukr.net***УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМИНИ 1942 – 1944 рр.: СУЧАСНИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС (ВИБРАНІ АСПЕКТИ)**

У статті розкрито особливості стану вивчення сучасною українською історіографією окремих аспектів українсько-польських взаємин у найбільш критичний період 1942 – 1944 рр. Висвітлено причини кризових українсько-польських міжетнічних взаємин, проаналізовано підходи сучасних вітчизняних науковців до теоретико-методологічної розробки понятійного апарату українсько-польських відносин періоду Другої світової війни.

Ключові слова: українсько-польські взаємини, Волинь, війна, ОУН, УПА, АК, сучасна історіографія.

Літ. 29.

Vasyl UHACH,*PhD (History), Associate Professor of**Chair of Theory and History of State and Law of the Department of Law**Ternopil National Economic University**(Ukraine, Ternopil) v.ukhach@ukr.net***UKRAINIAN-POLISH RELATIONS IN 1942-1944: THE CONTEMPORARY HISTORIOGRAPHIC DISCOURSE (SELECTED ASPECTS)**

The article reveals the peculiarities of a study of certain aspects of Ukrainian-Polish relations in their most critical period in 1942 – 1944, conducted by contemporary Ukrainian historiography. Ukrainian historians emphasize the need for an integrated approach to their study. The Volhynian events of 1943 – 1944 should not be discarded from the context of Ukrainian-Polish relations during the period of the Second World War and the post-war time. The reasons for the bloody Ukrainian-Polish interethnic relations are highlighted. Among them such are clarified: a dramatic preliminary history of the both peoples; experience and lessons learned by the Ukrainians of the war in 1918 – 1919; the anti-Ukrainian national policy of the Second Commonwealth; terrorist and sabotage activities of the UVO and the OUN; the role of the German and Soviet regimes; the reluctance of the Polish and Ukrainian political leaders to make concessions in territorial matters; the demoralizing effect of the war. The approaches of modern domestic scientists to the theoretical and methodological development of the conceptual apparatus of the Ukrainian-Polish relations of the period of the Second World War are analyzed. The article puts much emphasis on the necessity for their further elaboration.

Key words: Ukrainian-Polish relations, Volhynia, war, OUN, UPA, AK, modern historiography.

Ref. 29.

Васи́лий УХАЧ,*кандидат исторических наук, доцент кафедры**теории та истории государства и права юридического факультета**Тернопольского национального экономического университета**(Украина, Тернополь) v.ukhach@ukr.net***УКРАИНСКО-ПОЛЬСКИЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ 1942 – 1944 ГОДОВ: СОВРЕМЕННЫЙ ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ДИСКУРС (ИЗБРАННЫЕ АСПЕКТЫ)**

В статье раскрыты особенности состояния изучения современной украинской историографией отдельных аспектов украинско-польских взаимоотношений в наиболее критический период 1942 – 1944 гг. Освещены причины кровавых украинско-польских взаимоотношений, проанализированы подходы современ-

ных отечественных исследователей к теоретико-методологической разработке понятийного аппарата украинско-польской отношений периода Второй мировой войны.

Ключевые слова: украинско-польские взаимоотношения, Вольнь, война, ОУН, УПА, АК, современная историография.

Лит. 29.

Постановка проблеми. Об'єктивна оцінка минулого є суттєвим чинником дієвого впливу на сучасні реалії та перспективи подальшого розвитку суспільства і держави. «Історична пам'ять, сформована на основі об'єктивного пізнання історії, не тільки поєднує минуле з сучасним, а й «підказує» осмислений вибір майбутнього» [5, 1].

Українсько-польські взаємини часу Другої світової війни, поза сумнівом, є однією з найгостріших проблем у розвитку сучасних як української, так і польської історіографій. І сьогодні вони є не тільки «[...] предметом емоційних наукових дискусій, а й елементом наростання ідеологічного та політичного протистояння» [27], слугують перманентному наростанню напруги у взаємних стосунках. Зрештою, як слушно зауважує В. В'ятрович, кожен науковець, який прагне дослідити генезу польсько-українських суперечностей «[...] ризикує постійно «провалюватися» углиб історії» [24, 21]. Очевидно, дослідник, що звертається до цієї теми відчуває «внутрішній дискомфорт і напруження», а «тому залишається один привілей – бути чесним перед своїм сумлінням і суспільством, якому він служить» [17, 7].

Аналіз досліджень. Без перебільшення за більш як двадцять років маємо підстави говорити про виникнення і розвиток у сучасній вітчизняній історичній науці окремого і самостійного науково-дослідницького напрямку – історіографії українсько-польських відносин у роки Другої світової війни. Вивчення українсько-польських відносин, на думку Я. Грицака, стало першою поважною предметною дискусією в Україні на тему минулого. Спроможність критичного перегляду історичної спадщини засвідчила відновлення довіри до української історіографії на академічному рівні. Українсько-польські відносини періоду Другої світової війни та перших повоєнних років стали однією з магістральних і чи не найбільш опрацьованих тем у контексті дослідження українського національно-визвольного руху 40–50-х рр. ХХ ст.

Слід виокремити окремі історіографічні праці науковців І. Галайчука, Р. Грицьківа, І. Ільюшина, Л. Зашкільняка, О. Каліщук, О. Лисенка, О. Морозової, І. Мищака, О. Марущенко, А. Олещука, Я. Антонюка, О. Сухого, В. Ухача, І. Цепенди, С. Шишли та ін. [7].

Мета статті – висвітлити особливості стану вивчення сучасною українською історіографією окремих аспектів заявленої теми, зокрема причин кривавих українсько-польських міжетнічних взаємин, теоретико-методологічної розробки понятійного апарату.

Виклад основного матеріалу. Порівнюючи стан вивчення заявленої контрверсійної теми в сучасних польській та українській історіографіях, доцільно виокремити низку особливостей. По-перше, у вивченні українсько-польських відносин періоду Другої світової війни лідируючі позиції належать польським історикам, які значно раніше започаткували пошукову та аналітичну джерелознавчу працю, а отже, й «[...] першими вийшли на рівень концептуалізації проблеми» [1]. По-друге, диспропорція між польською та українською історіографією, що була виразно помітною під час роботи спільних українсько-польських семінарів «Польща – Україна: важкі питання», де польську сторону представляли фахівці з багаторічним досвідом опрацювання зазначеної теми, тоді як українську (до речі не завжди з вини української сторони – Авт.) здебільшого історики, які в кращому випадку розробляли проблематику українського минулого першої половини ХХ ст. [1]. По-третє, в останні роки, на думку авторитетного львівського дослідника українсько-польських відносин Б. Гудя, сучасна польська історична наука у вивченні українсько-польських відносин «втомилася» і дещо знизила активність, а тому значно поменшало нових, опертих на нововіднайдені джерела, глибших наукових студій генези трагічних стосунків двох сусідніх народів періоду 1942–1947 рр. [6, 14]. По-четверте, вітчизняним історикам не вдалося оминати тиску ЗМІ, громадської думки (зрештою, як і польським колегам – Авт.), а тому, як зазначає І. Ільюшин, політичні аспекти проблеми українсько-польських взаємин часто брали першість над академічним висвітленням теми [9, 106]. По-п'яте, необізнаність багатьох істориків, які беруться за висвіт-

лення зазначеної теми, або її окремих сегментів з джерелами, не кажучи вже про політиків та журналістів [9, 106].

Для об'єктивного розуміння заявленої наукової теми, з методологічної точки зору, видаються вкрай важливими наукові узагальнення волинських істориків О. Каліщук та М. Кучерепа. Луцька дослідниця О. Каліщук вказує на два підходи, які сформовані в обох державах в осмисленні українсько-польських взаємин – панівного «традиційно-націоцентричного», за яким обидва сусідні народи протиставлялися як запеклі суперники у боротьбі за території та «модерністсько-поліцентричного» – суть якого у «[...] відмові від перекидання однобічної вини на польську чи українську сторони й урахування природних національних вимог кожної з них» [14, 23]. Тому виміри цієї проблеми, слушно зауважує дослідниця, мають не лише соціологічний та політичний, а й живий травматично-психологічний аспекти [14, 23].

Таким чином, в останні два десятиріччя в Україні склалася потужна історіографічна традиція наукового осмислення українсько-польських відносин, зокрема періоду останньої світової війни і волинських подій як їх епіцентру [19, 10]. Українські фахівці в переважній більшості, в оцінці важких сторінок історичного минулого, прагнуть уникати однобоких оцінок, спекуляцій, а панівним став підхід *комплексності* (курсив наш – Авт.) причин українсько-польського протистояння – територіальних, політичних, етнічних, соціальних, мілітарних [15]. Слід наголосити і на принципових методологічних розбіжностях, що й надалі панують у професійних цехах українських і польських істориків. Інформаційний, громадсько-суспільний тиск на істориків в обох країнах є їх причиною. Спільною з поміж українських істориків є позиція, що конфлікт на Волині – це кульмінація українсько-польського протистояння, але ці події «доцільно розглядати в комплексі, та у контексті всієї попередньої історії українсько-польських взаємин» щонайменше в хронологічному розрізі 1942 – 1947 рр. [10, 222]. Польські фахівці, перебуваючи під потужним психологічним тиском, «виривають» «волинські події» із загального ланцюга українсько-польських взаємин часу Другої світової війни, надаючи їм самостійного значення. Звуження хронологічних рамок до 1943 р., а територіально до Волині, як слушно зауважує В. В'ятрович, опускає науковий аналіз українсько-польських подій на Холмщині в 1942 р., в Галичині в 1944 та на Закерзонні в 1945 – 1947 рр. [2, 112]. Окрім того, польська сторона виступає виключно у ролі жертви конфлікту, тоді як українська – ініціатором та організатором. Такий підхід польських колег, щонайменше залишає обабіч розгляду мотиви і позиції інших сторін конфлікту [11, 90]. За таких умов, як зазначає Л. Зашкільняк, «[...] зближення позицій можливе лише тоді, коли вдасться знайти компроміс між українськими і польськими «раціями стану» [11, 90].

Безперечно, однією з найгостріших в українсько-польському науковому діалозі, в суспільствах, є питання встановлення причин кривавих українсько-польських міжнаціональних взаємин. Вітчизняні фахівці (М. Кучерепа, О. Каліщук, І. Ільюшин, Л. Зашкільняк, В. В'ятрович, І. Патриляк та ін.) базуючись на узагальнювальних збірниках документів конференцій, спільних українсько-польських семінарів [28], подають достатньо повний комплекс причин протистояння. Доцільно наголосити, що ціла низка сучасних вітчизняних авторів, очевидно, не в останню чергу «ідучи услід» за польською концептуальною лінією, із її фокусуванням винятково на Волинських трагічних подіях 1943 р., часто екстраполюють причини, хід і наслідки українсько-польського конфлікту на Волині на увесь період 1942 – 1947 р., який є усталеним в сучасній українській історичній науці. О. Каліщук цілком слушно вказує на стрижневі дослідницькі акценти обох історіографій – української – на з'ясуванні особливостей національної політики Другої Речі Посполитої; польської – на з'ясуванні впливу ідеології українського націоналізму й рішень бандерівської ОУН і УПА як ключових суб'єктів українського національно-визвольного руху на розгортання антипольських акцій [14, 24]. Важливою обставиною було те, що території розгортання братовбивчого протистояння для конфліктуючих суб'єктів були «[...] невід'ємною складовою частиною їх візії майбутнього державотворення» [14, 24].

З-поміж причин протистояння сучасні українські історики виокремлюють:

1) драматичну історію українського і польського народів у XVI – XVIII ст., що залишала у свідомості багатьох поколінь задавлені [16, 160], проте незабуті взаємні кривди та почуття соціальної несправедливості [16, 160];

2) досвід та історичні уроки програної українцями війни з Польщею (1918 – 1919), закарбування у пам'яті, що Друга Річ Посполита була головною перепоною до омріяної незалежності [16, 160];

3) «національну політику Другої Речі Посполитої на східних територіях, що ґрунтувалася на засадах націоналізму, та усунення інших національностей від участі в державному і громадському житті (справа автономії на самоврядування, проблема земельної реформи, освітня політика, порушення громадянських прав і свобод, репресії проти українців)» [16, 160]. Саме характеристика «бездумної» політики державних керманів Другої Речі Посполитої знаходить своє висвітлення практично в усіх публікаціях сучасних вітчизняних істориків. Так, І. Патриляк зазначає, що західноукраїнські землі у 1920 – 1939 рр. «відігравали роль класичної внутрішньої колонії» [25]. В. В'ятрович стверджує, що саме важка пам'ять про міжвоєнне двадцятиліття була одним з головних джерел наростання українсько-польського антагонізму [3, 60]. Про грубе порушення Польщею міжнародних зобов'язань, суворий окупаційний режим та дискримінаційну щодо українців політику наголошує Я. Дашкевич [8];

4) терористична і саботажна діяльність УВО, а потім ОУН на територіях міжвоєнної Другої Речі Посполитої [16, 160];

5) роль «третіх сил», зокрема комуністичного та нацистського тоталітарних режимів у роздмуханні українсько-польського протистояння [8];

6) «Безкомпромисні позиції польського уряду і керівництва ОУН у територіальному питанні» [15, 35], оскільки польські правлячі еліти вбачали майбутню відновлену Польську державу в межах кордонів до вересня 1939 р., тоді як керівництво українського національно-визвольного руху прагнуло відновити на теренах Галичини, Волині власну державність [29];

7) деморалізуючий вплив війни, яка спричинила значне моральне спустошення, відхід від норм соціальної поведінки, зумовивши кривавий і злочинний характер братовбивчого конфлікту [16, 160].

О. Каліщук слушно акцентує увагу на тому, що обидві сторони, враховуючи «уконституційований» творцями Версальсько-Вашингтонської системи, досвід розв'язання територіальних суперечностей, вважали, що статус території визначатиме етнічний склад населення, а тому прагнули до моноетнічності через деполонізацію та деукраїнізацію. На імперських теоретиках польських управлінських еліт, з їх баченням земель «східних кресів» своїми, а їх корінних мешканців «як генетичний матеріал для ополчення і окатоличення», наголошують М. Мальський та С. Трохимчук [20, 4].

На нашу думку, сучасною вітчизняною історіографією недостатньо уваги приділено теоретико-методологічній розробці понятійного апарату українсько-польських відносин, особливо періоду Другої світової війни. Очевидно, значну роль тут відіграло і те, що на спільних українсько-польських семінарах, питання термінології, зрештою як і історіографії та джерельної бази невиправдано опускалося. Тому ми спостерігаємо поліфонію підходів науковців до дефініційного окреслення: «конфлікт», «війна», «протистояння», «трагедія», «україно-польська «мала війна», «локальна війна», «селянська війна», «битва за землю», «визвольна антиколоніальна боротьба», «міжнаціональний збройний конфлікт», «національно-визвольна війна» [3] та несміливий поступ (за винятком праць В. В'ятровича, Л. Зашкільняка, І. Патриляка) у наукових спробах деталізувати це питання. Має рацію Л. Зашкільняк, вказуючи на «дивну різницю» в термінології та оцінках українсько-польських взаємин в роки Другої світової війни [12]. Польська історіографія в оцінці Волинських подій 1943 р. послуговується термінами «різня», «винищення польського населення», «екстермінація», «етнічні чистки», «людобойство (геноцид)». Коли ж йдеться про винищення українського населення, в тому числі цілих поселень – польські історики вживають терміни на кшталт – «одветові акції» (помста), «пацифікація» (утихомирення), і лише в окремих випадках і не до всіх теренів пограниччя – «війна» [12]. Львівський історик також вважає, що і поширений в українській історіографії термін «протистояння» [14] не окреслено суть тогочасних подій, оскільки не йдеться про пасивні дії конфліктуючих сторін – «стояння» [12]. Так само неточним і надто загальним, вважає В. В'ятрович, є використання означення «конфлікт», яке доволі поширене в українській історіографії [13]. На думку історика, конфлікт може і не набути

кривавого вираження, як це мало місце у взаєминах поляків і українців, не супроводжуватися воєнними діями між його суб'єктами. Тобто часто вживана в лексиконі української історіографії для окреслення українсько-польських взаємин на Волині 1943 – 1944 рр. дефініція потребує уточнення і поглиблення для повноти розуміння суті і перебігу протистояння [24, 31–32]. Власне, В. В'ятровичу, знаному фахівцеві українського національно-визвольного руху належить чи не єдина спроба уведення і обґрунтування доцільності використання в науковому обігу терміна «війна» [4]. На думку автора, хронологічні рамки «війни під час війни» охоплюють період з літа 1942 р. – від перших збройних зіткнень на Холмщині і до липня 1947 р., де завершальним акордом стане акція «Вісла» [24, 33]. Друга польсько-українська війна, на думку В. В'ятровича, стала «вінцем» тривалого протистояння між українцями і поляками набувши форм релігійного, етносоціального і етнополітичного конфлікту. Специфічна її особливість полягала у тому, що вона була збройним протистоянням не між регулярними, а партизанськими суб'єктами національно-визвольних рухів обох народів. Особливою гостроти «війни у війні» додала участь цивільного населення, яке часто без чітко окресленої політичної орієнтації використовувало конфлікт як спосіб розв'язання усіх минулих та поточних завданих взаємних кривд [1].

Висновки. Отже, проведений аналіз сучасною вітчизняною історіографією (заявлених наукових аспектів – Авт.) українсько-польських стосунків періоду 1942 – 1944 рр. дає підстави для таких узагальнень.

По-перше, за останнє десятиріччя сучасна українська історіографія здійснила вагомий поступ у концептуально-теоретичному, документальному й історіографічному осмисленні й напрацюванні багатьох аспектів заявленої наукової теми [21, 34]. У науковому доробку сучасних українських істориків знайшли своє відображення всі головні аспекти цієї контрверсійної проблеми [22].

По-друге, в історіографіях обох країн, виокремлюється низка наукових напрямів, які по-різному інтерпретують тогочасні події, а тому, очевидно, «[...] не має підстав говорити про «українське» та «польське» бачення проблеми» [23, 462]. Усе ж в українській історіографії в науковій інтерпретації однієї із ключових дослідницьких тем українсько-польського протистояння, а саме його причин, можна говорити про усталений єдиний висновок: «[...] це був комплекс чинників суспільно-політичного та соціально-економічного характеру» (курсив наш – Авт.) [14, 24]. Власне, саме тому українські історики вістря своєї дослідницької уваги в прагненні комплексного пізнання усіх складників «важких» українсько-польських питань, фокусують на вивчення особливостей політики Другої Речі Посполитої.

По-третє, як зазначає І. Патриляк, українсько-польський конфлікт був «[...] типовою антиколоніальною війною українців проти «малої» імперіалістичної держави, якою була міжвоєнна Польща» [25], і яку польський еміграційний державний і підпільний політичні проводили прагнули реанімувати та унормувати після війни на західноукраїнських землях.

По-четверте, історіографічний аналіз переконує, що генеральною методологічною лінією у дослідженнях численних наукових питань є «[...] широкий науковий контекст, відмова від комплексу провини однієї із сторін» [18, 14], готовність обох сторін до «спільної моральної мови і однакової етичної позиції» [26].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. В'ятрович В. Польсько-українські стосунки в 1940-х. Пропозиція історичної дискусії / В. В'ятрович. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/12/12/103432/> (12.09.2016). – Назва екрану.
2. В'ятрович В. Наказ, якого не було. Історія з грифом «Секретно». Архіви КГБ розповідають / В. В'ятрович. Центр досліджень визвольного руху. – Львів: Часопис, 2012. – С. 112–117.
3. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна. 1942 – 1947. – Вид. 2-ге доп. – К.: Вид. дім»Києво-Могилянська академія», 2012. – 368 с.
4. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна, або Війна у війні. В кн.: Від Рейхстагу до Івдовізі. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / За ред. Я. Примаченко; Авт. кол.: В. В'ятрович, С. Громенко, М. Майоров, І. Патриляк, Я. Примаченко, А. Руккас. – Х., 2017. – 352 с. та ін.

5. Горбань Ю. А. Історичне дослідження: імперативи неупередженого пізнання / Ю. А. Горбань, Т. Ю. Горбань // *Історія науки і біографістика*. – 2009. – № 4. – С. 1–12.
6. Гудь Б. Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект / Б. Гудь. – Харків: Акта, 2011. – 472 с.
7. Лисенко О. Є. Українсько-польські стосунки Другої світової війни у вітчизняній історіографії. Бібліографічний покажчик / О. Є. Лисенко, О. В. Марущенко. – К., Івано-Франківськ, 2003. – 124 с. та ін.
8. Дашкевич Я. Третій фронт у міжнародній грі в минулому і тепер / Я. Дашкевич. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Dashkevych_Yaroslav/Tretii_front_u_mizhnarodnii_hri_v_mynulomu_i_teper/ (23.11.2016). – Назва екрану.
9. Ільющин І. Деякі теоретичні проблеми дослідження українсько-польських відносин ХХ ст. / І. Ільющин // *Галичина*. – 2008. – № 14. – С. 102–108.
10. Ільющин І. І. Бойові дії УПА на антипольському фронті // *Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси* / В. В. Дзьобак, І. І. Ільющин, Г. В. Касьянов та ін. Відп. ред. С. В. Кульчицький. – К., 2005. – 494 с.
11. Зашкільняк Л. Українсько-польські стосунки на Волині і в Галичині в 1939-1944 роках: міжнаціональний конфлікт чи неоголошена війна? / Л. Зашкільняк // *Україна-Європа-Світ. Між нар. зб. наук. праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. – К., 2011. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 89–95.
12. Зашкільняк Л. Огляд проблем спільної (важкої) історії українців і поляків ХХ століття / Л. Зашкільняк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.memory.gov.ua/news/oglyad-problem-spilnoi-vazhkoj-istorii-ukraintiv-i-polyakiv-khkh-stolittya> (10.01.2017). – Назва екрану.
13. Зашкільняк Л. До генези українсько-польського конфлікту у ХХ столітті / Л. Зашкільняк // *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Зб. наук. праць*. – 2010 – 2011. – Вип. 3–4. – С. 22–42 та ін.
14. Каліщук О. М. Українсько-польське протистояння на Волині та в Галичині у роки Другої світової війни: науковий та суспільний дискурс: автореф. дис. ... д.і.н.: 07.00.01 – історія України / О. М. Каліщук. – Львів: НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознавства. [б.в.], 2013. – 32 с.
15. Кучерепа М. Причини, хід та наслідки українсько-польського конфлікту на Волині в роки Другої світової війни / М. Кучерепа. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_3/7.pdf (13.01.2017). – Назва екрану.
16. Каліщук О. М. Українське та польське державотворення і міжнаціональний конфлікт у роки Другої світової війни: історіографічний аспект / О. М. Каліщук // *Держава і армія*. – 2010. – № 670. – С. 159–166.
17. Лисенко О. Український самостійницький рух періоду Другої світової війни як військово-політичний феномен та об'єкт наукового пізнання / О. Лисенко // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*. – Острог, 2013. – Вип. 20. – С. 7–14.
18. Лисенко О. Деякі методологічні аспекти дослідження національної політики сталінського і гітлерівського режимів у період Другої світової війни / О. Лисенко // *Друга світова війна і доля народів України: Мат-ли всеукр. наук. конф.* – К., 2005. – С. 12–21.
19. Марущенко О. В. Українсько-польський конфлікт 1943 р. на Волині у вітчизняних інтерпретаціях / О. В. Марущенко // *Вісник Черкаського ун-ту. Серія «Історичні науки»*. – 2014. – № 35(328). – С. 9–15.
20. Мальський М. Вступне слово / М. Мальський, С. Трохимчук // *Матеріали круглого столу «Геополітичний вимір волинської трагедії в контексті українсько-польського міжнаціонального конфлікту 1939 – 1947 років»*, Львів, 23 травня 2003 року / Упорядник Трохимович С. – Львів, 2003. – 56 с.
21. Ухач В. З. Сучасна вітчизняна історіографія Волинської трагедії 1943 року / В. З. Ухач. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/40/44.pdf (21.01.2017). – Назва екрану.
22. Марущенко О. Волинська трагедія 1943 року в сучасній українській історіографії / О. Марущенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.ji.lviv.ua/n74texts/Maruschenko_Volyn_traged_v_suchasn_ukr_istoriografii.htm (02.02.2017) - Назва екрану.
23. Мищак І. Сучасна українська та польська історіографія про Волинську трагедію 1943 року / І. Мищак // *Історіографічні дослідження в Україні*. – 2008. – Вип. 18. – С. 456–466.
24. Польсько-українські стосунки в 1942 – 1947 роках у документах ОУН та УПА: у 2 т. / Відп. ред. та упоряд. В. М. В'ятрович. – Т. 1. *Війна під час війни. 1942 – 1945*. – Львів, 2011. – 792 с.
25. Патриляк І. К. Українсько-польський збройний конфлікт у роки Другої світової війни. Спроба синтетичного погляду / І. К. Патриляк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...(13.02.2017) - Назва екрану.
26. Рудницький Ю. Українці та поляки: Етика примирення / Ю. Рудницький. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2015/11/11/148696/> (17.03.2017). – Назва екрану.

27. Солдатенко В. До з'ясування причин Волинської трагедії 1943 – 1944 рр.: сучасний український історіографічний дискурс / В. Солдатенко, Я. Антонюк. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: <http://www.uk.x-pdf.ru/5istoriya/1887908-1-do-zyasuvannya-prichin-volinskoj-tragedii-1943-1944-rr-suchasniy-ukrainskiy-istoriografichnyi-diskurs-krainsko-pol.php> (15.03.2017). – Назва екрану.

28. У пошуках правди: 36. мат. міжнар. наук. конф. «Українсько-польський конфлікт на Волині в роки Другої світової війни: генезис, характер, перебіг і наслідки», Луцьк, 20–23 травня 2009 р. / Упорядн. В. К. Баран, М. М. Кучерепа, М. В. Моклиця, В. І. Гребенюк. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинський державний ун-тет ім. Л. Українки, 2009. – 536 с.

29. Україна-Польща: важкі питання. – Т. 4. – Варшава, 1999. – 392 с.

REFERENCES

1. Viatrovych V. Polsko-ukrainski stosunki v 1940-kh. Propozytsiia istorychnoi diskusii / V. Viatrovych. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/12/12/103432/> (12.09.2016). – Nazva ekranu.

2. Viatrovych V. Nakaz, yakoho ne bulo. Istoriia z hryfom «Sekretno». Arkhivy KHB rozpovidaiut / V. Viatrovych. Tsentр doslidzhen vyzvolnoho rukhu. – Lviv: Chasopys, 2012. – S. 112–117.

3. Viatrovych V. Druha polsko-ukrainska viina. 1942 – 1947. – Vyd. 2-he dop. – K.: Vyd. dim»Kyievo-Mohylianska akademiia», 2012. – 368 s.

4. Viatrovych V. Druha polsko-ukrainska viina, abo Viina u viini. V kn.: Vid Reikhstahu do Ivodzimy. U polumi viiny. Ukraina ta ukraintsi u Druhii svitovii / Za red. Ya. Prymachenko; Avt. kol.: V. Viatrovych, S. Hromenko, M. Maiorov, I. Patryliak, Ya. Prymachenko, A. Rukkas. – Kh., 2017. – 352 s. ta in.

5. Horban Yu. A. Istorychne doslidzhennia: imperatyvy neuperedzhenoho piznannia / Yu. A. Horban, T. Yu. Horban // Istoriia nauky i biohrafistyka. – 2009. – № 4. – S. 1–12.

6. Hud B. Ukrainsko-polski konflikty novitnoi doby: etnosotsialnyi aspekt / B. Hud. – Kharkiv: Akta, 2011. – 472 s.

7. Lysenko O. Ye. Ukrainsko-polski stosunki Druhoi svitovoi viiny u vitchyzniani istoriohrafii. Bibliohrafichnyi pokazhchuk / O. Ye. Lysenko, O. V. Marushchenko. – K., Ivano-Frankivsk, 2003. – 124 s. ta in.

8. Dashkevych Ya. Tretii front u mizhnarodnii hri v mynulomu i teper / Ya. Dashkevych. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Dashkevych_Yaroslav/Tretii_front_u_mizhnarodnii_hri_v_mynulomu_i_teper/ (23.11.2016). – Nazva ekranu.

9. Iliushyn I. Deiaki teoretychni problemy doslidzhennia ukrainsko-polskykh vidnosyn XX st. / I. Iliushyn // Halychyna. – 2008. – № 14. – S. 102–108.

10. Iliushyn I. I. Boiovi dii UPA na antypolskomu fronti. Orhanizatsiia ukrainskykh natsionalistiv i Ukrainska povstanska armii. Istorychni narysy / Dzobak V. V., Iliushyn I. I., Kasianov H. V. ta in. Vidp. red. Kulchytskyi S. V. – K., 2005. – 494 s.

11. Zashkilniak L. Ukrainsko-polski stosunki na Volyni i v Halychyni v 1939 – 1944 rokakh: mizhnatsionalnyi konflikt chy neholoshena viina? / L. Zashkilniak // Ukraina-Yevropa-Svit. Mizh nar. zb. nauk. prats. Seria: Istoriia, mizhnarodni vidnosyny. – K., 2011. – Vyp. 5. – Ch. 2. – S. 89–95.

12. Zashkilniak L. Ohliad problem spilnoi (vazhkoi) istorii ukraintsiiv i poliakiiv XX stolittia / L. Zashkilniaka. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <http://www.memory.gov.ua/news/oglyad-problem-spilnoi-vazhkoi-istorii-ukraintsiiv-i-polyakiiv-khkh-stolittya> (10.01.2017). – Nazva ekranu.

13. Zashkilniak L. Do henezы ukrainsko-polskoho konfliktu u XX stolitti / L. Zashkilniak // Ukraina-Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist. Zb. nauk. prats. – 2010 – 2011. – Vyp. 3–4. – S. 22–42 ta in.

14. Kalishchuk O. M. Ukrainsko-polske protystoiannia na Volyni ta v Halychyni u roky Druhoi svitovoi viiny: naukovyi ta suspilnyi dyskursy: avtoref. dys. ... d.i.n.: 07.00.01 – istoriia Ukrainy / O. M. Kalishchuk. – Lviv: NAN Ukrainy, In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha, In-t narodoznavstva. [b.v.], 2013. – 32 s.

15. Kucherepa M. Prychyny, khid ta naslidky ukrainsko-polskoho konfliktu na Volyni v roky Druhoi svitovoi viiny / M. Kucherepa. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_3/7.pdf (13.01.2017). – Nazva ekranu.

16. Kalishchuk O. M. Ukrainske ta polske derzhavotvorennia i mizhnatsionalnyi konflikt u roky Druhoi svitovoi viiny: istoriohrafichnyi aspekt / O. M. Kalishchuk // Derzhava i armii. – 2010. – № 670. – S. 159–166.

17. Lysenko O. Ukrainskyi samostiinytskyi rukh periodu Druhoi svitovoi viiny yak viiskovo-politychnyi fenomen ta obiekt naukovoho piznannia / O. Lysenko // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: Istorychni nauky. – Ostroh, 2013. – Vyp. 20. – S. 7–14.

18. Lysenko O. Deiaki metodolohichni aspekty doslidzhennia natsionalnoi polityky stalinskoho i hitlerivskoho rezhymiv u period Druhoi svitovoi viiny / Druha svitova viina i dolia narodiv Ukrainy: Mat-ly vseukr. nauk. konf. / O. Lysenko. – K., 2005. – S. 12–21.

19. Marushchenko O. V. Ukrainsko-polskyi konflikt 1943 r. na Volyni u vitchyznianskykh interpretatsiakh / O.V. Marushchenko // Visnyk Cherkaskoho un-tu. Seriya «Istorychni nauky». – 2014. – № 35(328). – S. 9–15.
20. Malskyi M. Vstupne slovo / M. Malskyi, S. Trokhymchuk / Materialy kruhloho stolu «Heopolitychnyi vymir volynskoi trahedii v konteksti ukrainko-polskoho mizhnatsionalnogo konfliktu 1939 – 1947 rokiv», Lviv, 23 travnia 2003 roku. / Uporiadnyk Trokhymovych S. – Lviv, 2003. – 56 s.
21. Ukhach V.Z. Suchasna vitchyzniana istoriohrafia Volynskoi trahedii 1943 roku / V.Z. Ukhach. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/40/44.pdf (21.01.2017). – Nazva ekranu.
22. Marushchenko O. Volynska trahediia 1943 roku v suchasni ukrainskii istoriohrafii. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://www.ji.lviv.ua/n74texts/Maruschenko_Volyn_traged_v_suchasn_ukr_istoriografii.htm (02.02.2017) - Nazva ekranu.
23. Myshchak I. Suchasna ukrainska ta polska istoriohrafia pro Volynsku trahediiu 1943 roku / I. Myshchak // Istoriohrafichni doslidzhennia v Ukraini. – 2008. – Vyp. 18. – S. 456–466.
24. Polsko-ukrainski stosunki v 1942 – 1947 rokakh u dokumentakh OUN ta UPA: u 2 t. / Vidp. red. ta uporiad. V. M. Viatrovych. – T. 1. Viina pid chas viiny. 1942 – 1945. – Lviv, 2011. – 792 s.
25. Patryliak I. K. Ukrainsko-polskyi zbroinyi konflikt u roky Druhoi svitovoi viiny. Sproba syntetychnoho pohliadu / I. K. Patryliak. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?... (13.02.2017) - Nazva ekranu.
26. Rudnytskyi Yu. Ukrainci ta poliaky: Etyka prymyrennia / Yu. Rudnytskyi. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2015/11/11/148696/> (17.03.2017). – Nazva ekranu.
27. Soldatenko V. Do ziasuvannia prychn Volynskoi trahedii 1943 – 1944 rr.: suchasnyi ukrainskyi istoriohrafichniy dyskurs / V. Soldatenko, Ya. Antoniuk. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <http://www.uk.x-pdf.ru/5istoriya/1887908-1-do-zyasuvannya-prichin-volynskoi-tragedii-1943-1944-rr-suchasniy-ukrainskiy-istoriohrafichniy-diskurs-krainsko-pol.php> (15.03.2017). – Nazva ekranu.
28. U poshchukakh pravdy: Zb. mat. mizhnar. nauk. konf. «Ukrainsko-polskyi konflikt na Volyni v roky Druhoi svitovoi viiny: henezys, kharakter, perebih i naslidky», Luts'k, 20–23 travnia 2009 r. / Uporiadn. V. K. Baran, M. M. Kucherepa, M. V. Moklytsia, V. I. Hrebeniuk. – Luts'k: RVV «Vezha» Volynskyi derzhavnyi un-tet im. L. Ukrainky, 2009. – 536 s.
29. Ukraina-Polshcha: vazhki pytannia. – T. 4. – Varszava, 1999. – 392 s.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2017 р.